

Fecr Yayınları: 718

TEODİSE

-Kötülük Problemine Teolojik Bir Yorum-
“Yeni Bir Kader Algısı Denemesi”

Bayram ÇINAR

© FCR YAYIN REKLAM BİLGİSAYAR SAN. ve TİC. LTD. ŞTİ.
(Sertifika no: 13178)

Editör
Abdullah ARCA

Mizanpaj ve Kapak
FCR

Baskı ve Cilt
NY MATBAACILIK YAYINCILIK
KAĞITÇILIK TİC. VE SAN. LTD. ŞTİ.
Ostim OSB Mh. 1250 Cd. No: 24 Yenimahalle/ANKARA
Tel: (0533) 591 86 17 (Sertifika no: 50732)

1. Baskı: Eylül 2023

ISBN: 978-625-6436-70-1

FCR YAYIN REKLAM BİLGİSAYAR SANAYİ ve TİC. LTD. ŞTİ.
Hacı Bayram Mah. Boyacılar Sk. No: 14/1
Ulus-Altındağ/ANKARA • Tel: (0312) 310 08 60
Web: www.fcr.com.tr • e-mail: fcr@fcr.com.tr

TEODİSE

-Kötülük Problemine Teolojik Bir Yorum-

“Yeni Bir Kader Algısı Denemesi”

Bayram ÇINAR

Ankara 2023

Bayram ÇINAR

1971'de Elazığ'da doğdu. Orta ve lise eğitimini Malatya Akçadağ Öğretmen Okulunda, lisans eğitimini Ankara İlahiyat Fakültesinde 1996 yılında tamamladı. Yüksek lisansını aynı fakültede 2006 yılında bitirdi. 2019 yılında Yıldırım Beyazıt İslami İlimler Fakültesinde doktorasını tamamladı. Halen Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi İlahiyat Fakültesinde görev yapmaktadır. Evli ve iki çocuk babasıdır.

Yayımlanmış Çalışmaları

1. *Felsefe-Kelam'da Bilgi Kuramı ve Mâturîdî'nin Bilgi Tartışmaları*, Lambert Academic Publishing, 2020.
ISBN 978-620-3-04031-9
2. *Dinin Şekillendirdiği Siyasetten Siyasetin Şekillendirdiği Dine*, Araştırma Yayınları, Ankara, 2021.
ISBN 978-625-7-28311-3
3. *Ehl-i Hadîs'in Kelâm'a Aidiyeti Sorunu*, Kitabe Yayınları, Ankara, 2022.
ISBN 978-60-56-69639-8
4. *"Bilâ Keyf" Doktrini*, Kitabe Yayınları, Ankara, 2022.
ISBN: 978-605-71252-7-9
5. *Nübüvvet Bahisleri*, Kitabe Yayınları, Ankara, 2023.
ISBN: 978-625-99194-0-9

İthaf

Bu çalışma; insanın evrende yapıp ettikleri sebebiyle sorumlu olduğunu, dolayısıyla onun sorumluluğunu üstlenmesi gerektiğini her fırsatta bana hatırlatan babam **Mustafa Çınar'a** ve bireyin yapıp ettiklerinden başka da bir değerlendirme kriteri olmadığını; insan şayet gülecekse ancak yaptıkları sebebiyle güleceğini, ağlayacaksa da yine aynı sebeple ağlayacağını *bir ilke olarak* zihnime kazıyan ilkokul öğretmenim **Hüseyin Demir'e** ithaf edilmiştir.

ÖN SÖZ

Değişen sosyal talepler, kültürel yapıları da değişime zorlar. Bu kültürel yapılardan biri de din kurumudur. İnsanların din kurumuna tarih içerisinde farklı beklentiler ile yaklaştığı ve bu yaklaşımların gereği olarak dinlere sosyal arenada yer verdikleri görülür. Göreceli olarak ilkel toplumlarda din adamlarına iktidardan ya hemen önce ya da hemen sonra yer veren kültürel yapıların dinden beklentileri, söz konusu toplumların dinden beklentilerinin bir ifadesi olarak meşru bir zemine kavuşur. Günümüzde din adamı sınıfının hiyerarşide daha geride olması dinin daha önemsiz bir kurum olduğu yargısı, her zaman doğrulanabilir bir tez değildir. Bu yargıdan daha sağlıklı olan yorum, iki yapının dine yükledikleri anlam ve ondan beklentilerinin farklı olmasıdır.

İnsanın dine hizmet için var olduğu tezinden dinin insana hizmet için var olduğu tezi arasındaki perspektif farkı, yorumlara da yansımaktır. Bu doğaldır. Doğal olmayan ise sanki din merkezli bir yaşam sürüyormuş ima ve algısıyla insanın başına gelenlerden tanrıyı sorumlu tutan yaklaşımıdır. Dinin modern toplumda bir kurum olarak, tanrının da bir mefhum olarak linç edilmesine gerekçe oluşturan kötülük problemi, insanın tutarsız pragmatik doğasıyla ilişkilidir. Doktorunun önerdiği diyeti uygulamayan, yazdığı reçeteyi kullanmayan hastanın iyileşememesinde sorumluluğu doktora yüklemesine benzeyen bir tutum, seküler toplumun tanrıya ve dine ilişkin çarpık algısıyla örtüşür. Edimlerinde tanrının yaşama ilişkin önerilerine kulak tıkayan, tercihlerinde dinin teklifine sırtını dönen insanın üstlendiği riski de omuzlaması beklenir. Fakat görülen o ki kendini hesaba çekmeyi beceremeyen insan, karşılaştığı faturanın sorumluluğunu üstlenmektense bir sorumlu aramaktadır. Bu bağlamda tanrıyı ve dini mahkûm ederek kendini aklama çabasına girmektedir. Bu

durum Teodise sorununun, dini algıların ve dindarlık önerilerinin doğurduğu problemlerden olduğunu inkâr etmeyi gerektirmez. Aksine evrendeki kötülük olgusunu kendi edimlerinden doğan direkt ya da dolaylı sonuçlar olarak görmek yerine, “evrende tanrı varsa bunları gidermesi ve bunlara izin vermemesi beklenirdi” algısıyla tanrıya fatura eden bir algıdır. Oysa tanrının evrendeki gayelerini de hesaba katan bir evren okuryazarlığı, âlemdaki düzenin işleme biçimine dayalı gerekçelendirmeler de yapılabilir. Buna göre kurulacak bir denkleme göre: Evrende göreceli olarak kötülük var; çünkü... Fakat edimlerinde tanrısal iradeyi hesap etmeden eylemlerinin sonucundaki faturayı tanrıya yüklemenin ahlaksızca olduğunu tespit eder.

Yaşamı boyunca din ile kurmuş olduğu ilişki sadece kulağına ezan okunması ve öldüğünde cenazesini cami cemaatinin sırtına yük etmesinden daha ileriye gitmeyen bireylerin, başlarına gelen olumsuz durumlarda faturayı tanrıya kesmeleri hem kuramsal bir tutarsızlık hem de kendi sorumluluklarını üstlenme becerisi göstermemektir.

Bu çalışma, *evrende varsayılan kötülük sorununun önemli oranda kaynağının insan edimleri olduğunu varsayar. İnsanın daha dikkatli olması ve sorumlucu hareket etmesinin, adına kötülük denilen kümenin elemanlarını önemli oranda azaltabileceğini öngörür.* Zira tanrıyı suçlayarak kendi sorumluluklarını üstlenmeyenlerin gözyaşlarının kurumayacağına, fakat sorumluluklarının farkına varan toplumların ise afetlerden doğan acıları önemli oranda azalttıklarına dikkat çeker.

Bu çalışmanın müellifi, kötülük problemini bu yönüyle dini bir sorun olmaktan ziyade insani bir problem olarak görür ve ihmallerin azaldığı, tedbirlerin arttığı oranda acıların azalacağını düşünür. Aynı şekilde bu çalışmanın müellifi, çağdaşlarına *insanın evrende sadece maruz kalan olmadığını, onun evrenin bir parçası olarak; evreni anlayan, ona karşı önlem alan ve gidişatı değiştirebilen bir özne olduğunu hatırlatmayı varlığının gerekçesi olarak görür.* Bu yönüyle çalışmamız dini bir araştırma

değil, kültürel antropolojik bir anlama çabasıdır. Çağdaşlarına bilgi değil, alternatif bir bakış açısı sunmayı hedefler. Zira kader, İslam'ın bir sorunu değil, insanın bir sorunudur. İslam'ın bu insanı soruna ilişkin bir çözüm önerisi olabilir. Bu çözüm önerisi muhatapları nezdinde ikna edici olabileceği gibi olamayabilir.

Elinizdeki çalışma yaşadığımız depremin bir felaketle sonuçlanmasına engel olamamış olsa bile, yaralarını sarmakta bir bakış açısı ortaya koyması ve yeni felaketlere hazırlıksız yakalanma ihtimalimizi azaltması umulmuştur.

Çalışmamız, Teodise konusu ile ilişkili birbirinden bağımsız zamanlarda hazırlanmış üç ayrı makale çalışmasının bir çatı altında bir araya getirilmesinden ibarettir. Son olarak; bu çalışmanın belirli bir kıvam bulmasında metni okurken soru ve sorunlarına cevap arayarak değerlendiren, Ayşe Gül Elizâde' ye, Metni baştan sona okuma lütfunda bulunarak yol gösterici telkinleri ile sufi endişeyi görmeme de imkan veren değerli bilim adamı Prof. Dr. Adem Çatak beye ayrıca ve özellikle teşekkür ederim.

Tüm akademik hayatım boyunca, benden desteklerini esirgemeyen kıymetli eşim, değerli yol arkadaşım Tuğba Çınar'a özellikle, gaye-i hayatım olan oğlum Mustafa Yağız ve kızım Betül Rânâ'ya bil vesile hayatımı güzelleştirdikleri ve kolaylaştırdıkları için teşekkür ederim.

Çaba bizden başarı ise Allah'tandır.

Bayram ÇINAR
Nevşehir-Ağustos 2023

İÇİNDEKİLER

GİRİŞ	13
Konuya İlişkin Literatür	14
Çalışmanın Yöntemi	15
I. BÖLÜM	17
Giriş	17
Öncüller	17
I	18
II	27
III	29
IV	30
V	34
VI	39
VII	43
VIII	46
IX	51
X	53
XI	56
XII	57
XIII	58
XIV	61
1. Teodise'ye İlişkin Bir Analiz ve Sentez girişimi	66
1.1. Devlete Bu İfadelerin ve Algıların Söyledikleri	67
2. İnsana "Coğrafya Kaderdir" İfade ve Algılarının Söyledikleri	72
2.1. İyi Niyetli Sıradan, Tüketici Bireylerin Sorumlulukları	72
2.2. Kötü Niyetli İnsanlara "Coğrafya Kaderdir" Algılarının Söyledikleri	73
3. Tanrıya Bu Algıların Söyledikleri	76
Sonuç ve Değerlendirme	90
Kaynaklar	91

II. BÖLÜM -----	97
Giriş-----	97
1. Teodise'nin Felsefi Zemini -----	99
2. Teodise'nin Dini Zemini -----	100
2.1. Teolojik Bir Kavram Olarak Teodise -----	102
3. Teistik geleneklerde Kötülüğe ilişkin yorumlar -----	102
4. Sosyal Bir Olgu Olarak Kötülüğün Tanrı Eleştirisi Olarak Ateizme Evrilmesi -----	104
5. Tanrı Tasavvuru ve Teodise Algısı -----	105
5.1. Teodise'nin Felsefi ve Teolojik Zemini -----	104
6. Kötülüğün Çeşitleri -----	110
6.1. Ahlaki Kötülük -----	110
6.2. Fiziksel Kötülük -----	111
7. Müslüman Geleneğin Teodise Algısı Ve Sorunları -----	111
8. Teistik Bir Gelenek Olarak Müslüman Kültürün Kötülük Yorumu	114
Değerlendirme ve sonuç-----	123
Kaynaklar-----	126
III. BÖLÜM -----	135
Giriş-----	131
1. Bir Kavram Olarak Kötülük-----	132
2. Afetler ve Evrende Kötülük Varsayımı -----	139
3. Felaketlerin Teolojik yorumu-----	155
4. Müslüman Düşüncesinde Teodise -----	161
5. İslam Geleneğinde Evrendeki Kötülüğe Kaynak Arayışı -----	166
Sonuç-----	168
Kaynaklar-----	171